

Vid 1700-talets mitt

Norrköpingsbon Carl Fredr. Broocman utgav 1760 "Beskrifning öfver Östergötland...", den första i sitt slag. Varje socken behandlades utförligt. Här har vi alltså en möjlighet att se hur Ödeshög uppfattades i mitten av 1700-talet. Då hade — nämnes i en inledande häradsöversikt — tingsplatsen flyttats till Ödeshög efter att tidigare ha varit i Åby och dessförinnan i Heda.

Texten är litet tungläst i sin gammaldags stavning och med ofta återkommande stora begynnelsebokstäver. Därför återges framställningen i modern stavning. Underrubrikerna är förstås av i dag.

7. Ödeshög eller Össiö, annex till Åby

Socknen är belägen på östra sidan om sjön Vättern och gissas att hon i anseende därtill blivit kallad Össjö, (änkönt socknen uti ett gåvobrev av år 1406 kallas Ödösöghe), se von Stiernmans Höfdinga-Minne pag. 224, och somliga äro av den mening att hon heter Ödeshög, andra åter Odenshög och somliga Ödisö; ty ordet Ös brukas ganska ofta i stället för öster, såsom det säges för östra byn Ösby, Östra Kind Östkind och östra gårdarna Ösgåla. Är dock denna gissning utan grund; ty ögonskenligt är, att orten icke har eller fått namn av sjön Vättern, som icke gör orten till någon sjö, utan kyrkan är otvivelaktigt bliven nämnd av den höjd eller hög, som där varit, när eller innan hon först i 12 seculo byggdes.

En av länets äldsta kyrkor

Hon står på kronogrund vid allmänna vägen mellan Linköping och Jönköping, en fjärdedels mil från moderkyrkan, och räknas ifrån henne till Linköping 6 och en fjärdedels mil; och hon är uppbyggd av gråsten. Märkligt är, att dess tornmur är uppförd vid östra gaveln, vilket icke finns på fler ställen här i länet, än vid Asks kyrka uti Aska härad och Källstad i Dals härad. I anseende härtill slutes, att även denna kyrkan är en med av de äldsta i länet, ty annars ser man alltid tornen uppförda vid kyrkornas västra gavel och de äldsta tornen tillika i bredd med kyrkorna.

1780 invånare

Uti urminnes tid är hennes tornmur, som är tre alnar tjock, igenombruten och ett litet kor byggt till kyrkan; så att nu hela dess längd är 39 alnar och bredden 17 och en halv aln. Altartavlan avbildar Kristi korsfästelse och uppståndelse och predikstolen är ett bildhuggarearbete, med Frälsarens och 5 apostlars bilder utsirad, samt uppsatt 1672; men orgelverket, som består av 7 stämmor, är förfärdigat år 1732 för 450 dal. kopparmynt av kyrkans medel, utan vad materialier kostat, vilka församlingen bestått och påkostat. Klockorna hänga uti tornet och ses den större vara gjuten år 1643 och den mindre 1681.

Av gamla minnesmärken är en runsten uti sakristugemuren, vars runor lyda sålunda:

— — — STEIN. DENA. EFTIR. HAUGA. FADUR. SIN. Det är:

— — — denne sten efter sin fader Hüge.

Uti socknen bo 1780 människor, och består den av 72 $\frac{5}{8}$ hemman, bland vilka 15 $\frac{1}{3}$ äro skatte, 50 $\frac{1}{2}$ krono, varibland 1 $\frac{3}{8}$ är kungsgård och 7 frälse. Vid pass en och 3 åttondels mil är den lång och en och en halv mil bred; gränsande i öster till Åby, i söder till Grenna, i väster till Vättern och i norr till Västra Tollstad och Heda socknar.

Angserydsjön störst

Åtskilliga små gölar och skogssjöar äro här, och ibland dem Angserydsjön den största, i vilken fångas gädda, abborre, mört och stora rudor; nog små rudor fås även i mindre gölar. Från skogssjöarna rinner Svemboån genom socknen och faller i Vättern, varvid tre mjölkvarnar äro inrättade; jämväl en vid Kopparp, där ock en såg samt 4 kalkugnar äro anlagda, vartill kalken köpes från Heda och Västra Tollstads socknar; varefter kalken säljes till nästgränsande socknar, i synnerhet till smålänningar, då de komma tillbaka marknadstider från Vadstena och Skeninge.

Mest skogsbygd

Större delen av socknen är skogsbygd, och har hon ännu i mannaminne, såväl vid kyrkan som annorstädes, där nu slättland är, även varit med grov skog beväxt, varav ingenting mer är övrigt än litet risbränsl i hagarna till några få hemman, varför de efter utsyning understödjas med byggningstimmer och gårdsle från häradsallmanningen.

Jordmänen närmast kyrkan består mest av sandblandad mylla, och uti skogsbygden till större delen av myrland, så att åkerjorden icke är här särdeles bördig, men giver dock tillräcklig säd för dess inbyggare; emedan vid varje helt hemman på slättlandet fås 14 å 16 tunnor och uti skogsbygden 7 å 8 tunnor årligen. Huru sädesrik socknen är, kan därav slutas, att antecknat finnes, det Collegium Upsaliense, nu Academia, hade år 1601 allena av henne 160 och en fjerdedels tunna kronotionde. Uti socknen är äng och föga mulbete.

Igenom socknen stryker såväl allmänna vägen från Vadstena och Skeninge som från Linköping till Jönköping. Ättebackar med uppresta hallar ses söder om kyrkan, och vid Häggestad en runsten, vars runor lyda sålunda:

BRUTR. REISDI. STEIN. DISA. IFTIR. SAKSA.
FADUR. SIN. AUK. EFTIR. UT. BRUDUR. SIN. GUD. HIALBI.
DEIM.

Det är:

Broder reste denne sten efter sin fader Saksa, och efter sin broder Ot. Gud hjelpe dem.

Riksmarsken ägde Sjöstorp

Säterier äro inga uti socknen, dock märkas här 1. Sjöstorp, forna tider Söstorp kallad, är kungsgård; består av ett och 3 åttondels hemman med avhyste hemmanet Gunnerstorp i Västra Tollstads socken, och lyder därtill hemmanet Äng i Ödeshögs socken. Gården ligger en fjärdedels mil från kyrkan och har 25 tunnors utsäde, tillräckligt hö, 2 beteshagar, trädgård, 2 ruddammar samt 8 rå och rörs torp. Vid hemmanet Äng, som ligger 3 fjärdedels mil ifrån gården, är nödortfigt grantimmer, björk och al, som nyttjas till gårdens behov. Riksmarsken Lars Kagge har uti sin tid ägt gården; men nu arrenderas han av kaptenen och riddaren Johan Gustav Boije.

Tretton öre i skatt för äng

2. Capellansbostället är beläget uti kyrkobyn och består av ett halft kronohemman med 6 tunnors utsäde, liten äng och knappt mulbete. Capellanen brukar ock en utjord, som berättas lyda till kyrkoherdebostället, och får derpå årligen 6 tunnor; dessutom nyttjar han 3 ängtegar och en liten maäng vid Vissiö, mot 13 öre silvermynt uti skatt, som är anslagen till rusthållet Klockaregården; och är nu Sven Håhl capellan, sedan 1741.

Mulbete betyder kreatursbete. Capellan är en annan benämning på komministern. "Rå och rörs torp" är en lantmäteriteknisk term. Maäng var en kärräng. Att Angserydsjön, i våra dagar ytterst liten och igenvuxen, skulle ha varit den största av socknens sjöar ter sig underligt. Kanske är den förväxlad med Visjön?

Riksmarsken Lars Kagge, som hade ägt Sjöstorp, var en av Gustav II Adolfs främsta fältherrar och verksam många år efter kungens död. Sjöstorp torde han ha skaffat sig när han var överste för ett östgötaregemente. "12 seculo", tiden för kyrkans byggande, betyder givetvis tolfte århundradet.

Litteratur:

Carl Fred. Broocman: Beskrifning öfver Östergötland —. Linköping 1760.